

36. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. – К.: Рад. шк., 1988.
37. Ужченко В.Д. Східноукраїнська фразеологія: Монограф. – Луганськ: Альма-матер, 2003.
38. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови.: Посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів. – Луганськ: Альма-матер, 2005.
39. Українські балади / Упоряд. М.К. Дмитренко. – К.: Укр. центр духовної культури, 1993.
40. Фразеологічний словник української мови: У 2 кн. – К., Наук. д-ка, 1993.
41. Фрэзер Дж. Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. – М.: Политиздат, 1980.
42. Фрэзер Дж. Дж. Фольклор в Ветхом завете: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1990.
43. Фольклор и этнография: Связи фольклора с древними представлениями и обрядами / Под. ред. Б.Н.Путилова. – Л.: Наука. ЛО., 1977.
44. Чубинський П. Мудрість віків: українське народознавство у творчій спадщині П. Чубинського: У 2 кн. – К.: Мистецтво, 1995. – Кн. 2.
45. Чубинский П. Календарь народных обычаев и обрядов. – К.: Музична Україна, 1993.
46. Щербатюк О. Спільнота в просторі свята, ритуалу, традиції: культурні механізми згуртування в українському історичному досвіді // Українознавство – 2005. Календар-щорічник. – Київ: 2004.
47. Элиаде М. Космос и история. – М.: Прогресс, 1987.
48. Ярмоленко Н. Козацькі пісні у записах М. Максимовича // Збірник праць всеукраїнських максимовичівських читань, 14 – 15 вересня 2004 р.– черкаси: Вид. від. ЧНУ, 2005.

Н.В. Векуа

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВИВЧЕННЯ АНТОНІМІЇ

Дослідження антонімів – різноаспектна проблема. Так, В.М. Комісаров, Л.Ю. Максимов, В.А. Михайлов, Л.М. Полюга досліджують структурні типи антонімів. Ю.Д. Аפרесян, Н.Д. Арутюнова, Дж. Лайонз, Л.А. Лисиченко, Л.О. Новиков, О.О. Тараненко, М.І. Фоміна, Д.М. Шмельов визначають семантичні типи антонімічних слів. Аналізові розвитку та функціонування антонімічних відношень між багатозначними словами присвячені наукові розвідки О.О. Тараненка, Л.А. Лисиченко. Особливості антонімічних властивостей фразеологічних одиниць виступають предметом дослідження у роботах В.С. Калашника, Є.М. Міллера, Л.П. Зиміної. На думку дослідників, основу антонімічних властивостей фразеологізмів складає їх денотативний компонент, а необхідною ознакою антонімічності фразеологічних сполук виступає їх лексична сполучуваність.

Незважаючи на те, що антонімічні слова були предметом аналізу ще з Античності, і сьогодні немає єдиного визначення антонімів. Так, Л.А. Булаховський підкреслював, що під антонімією слід розуміти “не просто протиставлення, виражене шляхом додавання заперечення, а протиставлення значень, виражене різними коренями” [5, 45].

Представники логічного напрямку (В.М. Комісаров, А.В. Ісаїв, О.В. Ісаченко та інші) прагнуть розкрити сутність антонімії за логічними

критеріями: ґрунтуючись на класифікації несумісних понять, характеризують антоніми як слова, які виражають протилежні поняття. Дослідники стверджують, що сутність антонімії не може бути визначена без співвідношення логічного та мовного аспектів у семасіології, адже антонімія виступає насамперед категорією логіки, а не мовною категорією.

Представники психологічного напрямку підходять до антонімії як до характерної риси нашої свідомості. Ш. Баллі та його послідовники наголошують на тому, що антонімами треба вважати лише ті протилежні за значенням слова, які виникають у свідомості безпосередньо та позасвідомо, а не ті, що можуть бути знайдені штучно [3, 62].

Е. Бенвеніст зазначав, що якщо в мові досліджувалось, але виявилось нереалізованим поняття протилежності, то це “свідчить про відсутність чуття до протилежності не в мові, а у дослідника” [4, 122]. Свідченням існування в різних мовах антонімічних слів може бути загальна структура протилежних значень, спільність структурних класифікацій, тотожність основних семантичних типів антонімії. Так, параметричні антонімічні прикметники *просторий – тісний* співвідносяться з німецькими *weig – end* та англійськими *wide – narrow*. Е. Лайзі зазначав: “Але найчастіше щось називають тісним тоді, коли воно звужене, тобто коли тому предметові, що міститься всередині певного простору або має пройти крізь нього, мало місця. Так, тісний одяг співвідноситься з тим, хто його носить, тісна кімната – з кількістю людей, які містяться в ній, тісні ворота – з шириною того, що має пройти або проїхати крізь них. Усі ці предмети називаються тісними, тому що вони (через малий простір) погано служать своєму призначенню, тоді як просторі предмети виконують своє призначення. Отже, міру, за якою визначають сутність *end* (тісний, вузький) або *weig* (просторий, широкий), можна кваліфікувати як придатність, або, точніше, як дію, що її спрямовує протилежність на інші предмети” [31, 101 – 102].

В.М. Комісаров кваліфікує антоніми як “слова, пов’язані протилежністю своїх лексичних значень” [8, 168]. Учений виокремлює власне лінгвістичні ознаки, притаманні протиставним семемам [9, 54 – 56]. До них належать, по-перше, наявність у значеннєвій структурі антонімічних слів протиставного семантичного компонента; по-друге, регулярне протиставлення слів-антонімів у мовленні; по-третє, однакова сфера лексичної сполучуваності.

М.М. Шанський зазначає, що антонімами слід вважати “слова, різні за звучанням, які виражають протилежні, але співвідносні поняття” [26, 63]. Дослідник перший чітко сформулював положення про обов’язкову наявність у протиставних слів логіко-семантичної співвіднесеності понять.

О.О. Реформатський, визначаючи антоніми як слова з протилежними значеннями, наголосив на тому, що таке співвідношення семасіологічне: воно ґрунтується на протиставленні понять. Вчений зазначив, що найбільше антонімів серед якісних прикметників, оскільки для виникнення протиставних відношень “необхідна наявність якісної ознаки у значенні слова, яка може шляхом градації доходити до протилежної” [18, 101].

Д.М. Шмельов кваліфікував антонімію як найповніше протиставлення слів. Антонімічними є такі лексеми, які “протиставляються за найзагальнішою і суттєвою для їх значення семантичною ознакою, причому перебувають на крайніх точках відповідної лексико-семантичної парадигми” [28, 131]. До критеріїв виділення антонімів відніс і можливість використання в одному контексті та однакову сполучуваність [29, 202].

За традиційним тлумаченням, антоніми – це слова однієї частини мови, які мають протилежні значення [2, 285; 6, 17; 19, 90; 20, 62; 21, 149].

Л.О. Новиков стверджує, що протилежність понять, контраст асоціацій, які відображають суттєву відмінність всередині однієї екстралінгвістичної сутності, реалізуються в мові у вигляді знаків з полярними значеннями (антонімічними словами). Словам-антонімам властиві парадигматичні (фронтальна протилежність і відмінність за однією диференційною ознакою) та синтагматичні (здатність протиставлятися в тотожних позиціях) властивості. Отже, сутність антонімів зумовлюється їх функціональними ознаками: “це пари (групи слів), які найкраще пристосовані для вираження функції протилежності, ... в значенні яких відображається їх взаємна протилежність одне одному” [14, 80 – 81].

М.І. Фоміна характеризує антоніми як “співвідносне протиставлення двох та більше слів, протилежних за загальною та суттєвою для їх значення семантичною ознакою” [25, 139]. Дослідниця акцентує увагу на тому, що антонімічні відношення виникають лише між співвідносними, логічно сумісними поняттями, які належать до однієї лексичної і граматичної (за ознакою приналежності до однієї частини мови) парадигми. За спостереженнями М.І. Фоміної, найчастіше антонімічні відношення виникають між прикметниками. Так, семантично (та, зрозуміло, логічно) співвідносні якісні прикметники, які характеризують різні за типом ознаки (параметричні, кольорові, смакові тощо). Дослідниця зазначає, що “основна функція антонімів полягає у вираженні протилежності, яка притаманна семантиці тотожних протиставлень і не залежить від контексту” [25, 149].

Л.М. Полюга наголошує на тому, що “крім лексичних антонімів у мові наявна і антонімія словотворча, яка спирається на антонімічність морфем, і антонімія граматична, яка ґрунтується на семантичній протилежності висловів, антонімічності різних граматичних категорій” [16, 5]. Антонімічними він вважає лексеми, які мають протиставні співвідносні значення, що перебувають у взаємній залежності та характеризують явище одного плану.

М.Г. Комлев характеризує антоніми як “два слова-знаки одного граматичного класу, які денотують через два різні поняття два різні денотати. Особливість антонімів полягає в тому, що вони протиставляють об’єкти, а не обмежуються їх диференціацією” [10, 66]. Вчений висловлює думку про те, що між антонімічними семемами немає ніякої семантичної єдності, крім єдності протилежностей.

О.О. Тараненко називає антонімами не тільки слова (переважно однієї частини мови), які мають протилежні значення, а й їх окремі значення, стійкі

словосполучення, афікси, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, “що, тісно поєднуючись певною семантичною спільністю, розрізняються на цій же основі максимально протилежними значеннями” [24, 27].

На підставі аналізу мовознавчих праць можна узагальнити критерії, за якими виокремлюються слова-антоніми. До них належать: 1) протилежність значень; 2) належність до однієї частини мови; 3) співвідносність позначуваних понять; 4) тотожність лексичної сполучуваності; 5) однакова емоційно-стильова забарвленість (для повних антонімів).

У науковій літературі відомі спроби (Л. Бабаханова, В.М. Зав'ялова, Е.І. Родичева та інші) з'ясування сутності антонімії на основі типів опозитивних відношень між фонемами, використаних М.С. Трубецьким [23, 79 – 81]. Антонімічні відношення кваліфікуються залежно від типу опозицій: привативних, градуальних та еквіполентних. Характерною ознакою привативних опозицій, за якими виділяються антонімічні пари, є наявність / відсутність певної ознаки. Член протиставлення, якому властива наявність ознаки, називається “маркованим”, а член опозиції, в якого ознака відсутня, – “немаркованим”. Такий тип антонімічних відношень характерний, як правило, для афіксальних антонімів. Антонімам, виділюваним на засадах градуальних опозицій, властиве протиставлення крайніх ознак (або т. зв. зовнішніх), між якими можливі своєрідні перехідні (ступеневі) вияви відповідних ознак, як, наприклад, у випадку з якісними прикметниками. Природа еквіполентних, або рівноправних, відношень полягає в тому, що опозитивний зв'язок виникає між логічно рівноправними антонімами, яким не властиві ступені вияву певної ознаки. Такий тип опозицій, насамперед, характеризує дієслівні антонімічні пари.

В.М. Комісаров, В.Г. Гак, Р. Сирбу, Л.О. Новиков, Л.М. Полюга та інші для аналізу сутності антонімії застосували теорію семантичних множників. Ідеться про три типи семантичних множників, які входять до значеннєвої структури антонімічних слів: 1) загальні семи (зумовлюють лексико-граматичну однорідність антонімічних слів); 2) несумісні контрарні семи (взаємовиключають та передбачають одна одну в структурі двох антонімічних слів); 3) безеквівалентні семи (вказують на додаткову інформацію в змісті тільки одного з членів протиставлення).

Ю.Д. Апресян пропонує класифікацію антонімів, ґрунтуючись на логіко-семантичному принципі. Дослідник виділяє такі два основних типи антонімічних слів [1, 288 – 301]: 1) тип “починати – припиняти”; 2) тип “більше – менше”; зазначаючи, що інші групи антонімів значно менші за обсягом. Це слова зі значенням 3) орієнтації в просторі, 4) кольору, 5) смакових якостей, 6) вказівка на стать, 7) емоційних та інтелектуальних якостей та відношень; 8) окрему групу становлять протиставлення типу *раніше – тепер, виробляти – споживати, теоретичний – практичний*. Жодне з протиставлень останньої групи, на думку вченого, не можна зарахувати до окремих типів антонімів.

Дж. Лайонз [12, 485 – 493] розрізняв три типи протилежностей за значенням: додатковість (комплементарність), антонімію та конверсію. Характерна ознака відношень додатковості полягає в тому, що заперечення одного з членів протиставлення імплікує ствердження іншого, і, навпаки, ствердження іншого імплікує заперечення першого: *Джон (не) одружений* → *Джон холостий* та *Джон холостий* → *Джон (не) одружений*. Як антонімію вчений кваліфікує тільки протиставні відношення, основу яких становлять градуальні значення, наприклад: *великий* – *малий*. Конверсію репрезентують протилежно спрямовані дії або відношення в межах однієї спільної ситуації, наприклад: *купувати* – *продавати*.

М.В. Нікітін слова з протилежними значеннями характеризує як опозитиви. Дослідник розмежовує два види опозитивів, а саме: антоніми та конверсиви. Але таке позначення не набуло поширення. Дослідник кваліфікує антоніми як “будь-які семантичні контрастні пари слів однієї частини мови” [13, 456].

Питання про те, які поняття (контрарні або комплементарні) становлять логічну основу антонімії, розв’язується в науковій літературі по-різному. Так, О.В. Ісаченко вважав, що з погляду формальної логіки антонімами слід вважати “лише контрарні протиставлення, отримані на основі екстенціоналу (“обсягу”) понять” [7, 47]. Такий підхід до обґрунтування логічної основи антонімії веде до обмеження системи антонімів, оскільки велика група протиставлень залишається за її межами. Є підстави стверджувати, що логічну основу антонімії утворюють контрарні поняття і та частина комплементарних, у яких протиставлення перейшло в протилежність (Л.О. Новиков, Е.І. Родичева та інші).

Сутність контрарної протилежності полягає в тому, що вона виражається максимально протилежними поняттями, “значеннєвий” простір між якими може заповнюватися проміжними членами, які виражають різні ступені переходу між симетрично розташованими й абсолютно протилежними значеннями [11, 486]. Комплементарна протилежність ґрунтується на відношенні між поняттями, які не характеризуються будь-якими проміжними членами зі значенням ступенів або градації вияву відповідних ознак, вони виключають (заперечують) одне одного [11, 487]. З урахуванням характеру комплементарної та контрарної протилежностей Л.О. Новиков виділяє три класи антонімів (градуальні, комплементарні, векторні) [14, 195 – 236], О.О. Тараненко – чотири (градуальні, комплементарні, векторні та координатні) [24, 27 – 28].

Е.А. Поцелуєвський стверджує, що члени антонімічних пар якісно-оцінного типу (досліджуваний тип) обов’язково взаємопов’язані між собою і не можуть функціонувати відокремлено один від одного. Вчений виокремлює таку специфічну особливість якісно-оцінних прикметникових антонімів, як широка сфера функціонування і порівнює антонімічні пари такого типу з постійним магнітом: магніт можна розсікти, і кожна частина повторить схему вихідної величини, тобто стане самостійним магнітом зі своїм полюсом та нулем. І навпаки: з двох магнітів, складених протилежними полюсами,

отримаємо один зі спільним полем і нулем. Так, протиставлення *довгий* – *короткий* може позначати: 1) довжину певного предмета, одягу; 2) відстань розташування чогось або когось; 3) людський зріст; 4) часовий відрізок; 5) тривалість розмови, зустрічі тощо, але загальні значення “більше норми” і “менше норми” обов’язково притаманні кожному з конкретних значенневих реалізацій. Нульовий ступінь якості (або визначена норма) антонімічних прикметників подібний до нейтралізації полярних протилежностей магніту, в обидва боки від нього йде наростання протилежних ознак: в один бік наростання, збільшення розмірної ознаки, в другий – її спадання, зменшення [17, 236 – 237].

Л.П. Крисін поділяє антоніми за характером протиставлюваних значень на три типи [19, 91 – 92]. Перший тип об’єднує антоніми, один з яких позначає наявність ознаки, а другий – її відсутність: *веселий* – *сумний*, *здоровий* – *хворий*, *мокрый* – *сухий*, *присутній* – *відсутній* тощо. Другий тип репрезентують протиставні слова, одне з яких позначає початок дії або її стану, а інше – припинення дії або стану: *ввійти* – *вийти*, *увімкнути* – *вимкнути*, *заснути* – *прокинутися*. “Наведені антоніми характеризують також як тип “починати – переставати”, а саме: *заснути* – “почати спати”; *прокинутись* – “перестати спати”; *влетіти* – “почати перебувати всередині якого-небудь об’єкта”; *вилетіти* – “перестати перебувати всередині якого-небудь об’єкта” [21, 151]. До третього типу належать антонімічні слова, одне з яких позначає більший ступінь вияву ознаки, а друге – меншу її кількість або ступінь ознаки: *великий* – *малий*, *високий* – *низький*, *глибокий* – *мілкий*, *важкий* – *легкий*, *швидко* – *повільно*, *тепло* – *холод*, *палати* – *тліти*. Вчений зазначає, що антоніми названих трьох типів становлять більшу частину протиставлюваних слів, але є й інші типи антонімічних слів.

Л.М. Полюга поділяє антоніми на чотири класи [16, 7]. До першого класу належать антоніми, в яких значення слів є крайніми протилежними точками в системі однорідних понять (якості, стану, часу): *молодий* – *старий*, *поганий* – *гарний*, *холод* – *спека*. Другий клас об’єднує антоніми, що фіксують протилежність, хоч і не окреслену крайніми точками через відсутність точної визначеності в значенні слів, у яких наявний резерв однаковості: *вологий* – *сухий*, *зрячий* – *сліпий*, *правда* – *брехня*. Третій тип становлять антоніми, що позначають протилежну спрямованість дії: *зачиняти* – *відчиняти*, *атака* – *контратака*, *наступ* – *відступ*. Четвертий клас репрезентують протиставні семіми, які вказують на участь у дії двох сторін, кожна з яких виконує протилежну функцію: *давати* – *брати*, *вигравати* – *програвати*, *перемога* – *поразка*.

М.В. Нікітін стверджує, що в мові реалізуються дві типології опозицій – категоріально-логічна та предметно-логічна [13, 464 – 502]. Категоріально-логічна типологія має узагальнений характер, вона ґрунтується на загальних відмінностях протиставлюваних ознак, які розглядаються поза предметними сферами їх застосування. Друга типологія опозицій (предметно-логічна) ґрунтується на ознаках за належністю предметів, тобто виключно за аспектами навколишнього світу – опозиції параметрів, простору, руху, часу,

форми, поверхні, складу, структури, кольору, емоцій тощо. Саме предметно-логічний тип опозицій дозволяє виявити різновиди параметричних протиставлень, виявити їх модифікації, дослідити й описати моделі протиставлень такого типу.

Окремий різновид антонімії становить енантіосемія, під якою розуміють поєднання протилежних значень у межах однієї мовної одиниці. Термін “енантіосемія” у 1883 році запропонував В.І. Шерцль для позначення семантичної поляризації [27, 1 – 39], зауваживши, що явище енантіосемії реалізується у різних мовах та діалектах. Основна причина цього мовного явища, на думку дослідника, в тому, що корені та похідні від них слова у давнину мали спільні, недостатньо диференційовані значення. З розвитком мислення та мови такі значення диференціювались: із загального значеннєвого наповнення слова поступово виокремлювались конкретніші відтінки основного значення, які трансформувалися в протилежні. Так, зі значення “йти, рухатися” виокремилася більш конкретне “приходити” “йти”; з основного значення “нести” – “приносити”, “віносити”. Одні дослідники (Л.О. Новиков, А.П. Грищенко, Л.М. Полюга, О.О. Тараненко, О.П. Єрмакова) розглядають енантіосемію як різновид антонімії, інші (Л.А. Булаховський, М.Г. Комлев, О.І. Смирнова, В.І. Прохоров) зараховують енантіосемію до окремого типу відношень між словами.

Наведені класифікації антонімів репрезентують основні класи протиставних слів, але поза типологією перебувають слова *вітатися – прощатися, добрий день! – до побачення!, вздовж – уперек, фас – профіль, на щастя – на жаль, безсумнівно – можливо* (останні – у функції вставних слів).

Отже, ґрунтуючись на аналізі критеріїв визначення антонімів та їх типів, необхідно наголосити, що достатньо аргументовані характеристики антонімічних слів потребують застосування й перевірки на матеріалі конкретної мови.

З виділених дослідниками лінгвістичних критеріїв кваліфікації антонімічних слів як найбільш доказові заслуговують на увагу насамперед такі: 1. Лексико-семантичні. Антонімам властива семантична спільність, яка виявляється в тому, що вони виражають те саме родове поняття. Так, антоніми *великий – малий, довгий – короткий, високий – низький* характеризують явища одного плану, тобто мають “загальну сему” [23, 87], або “архісему” [15, 151], або “класему” [30, 50 – 54]. Для протиставних прикметників *великий / малий* архісемою є розмір, *довгий / короткий* – довжина, *високий / низький* – висота. Антоніми функціонують на засадах наявності протилежної семантики, реалізованої в парадигматичній взаємодії “несумісних контрарних сем” [22, 87]. Наявність цих сем забезпечує діаметральну опозицію між антонімічними лексемами. 2. Граматичні. Антонімам властивий повний або частковий збіг валентності протиставних семем, тобто здатність вживатися в тотожному, аналогічному контекстуальному оточенні, що впливає з критерію семантичної спільності – характеристики явища одного плану. 3. Функціональні. Антонімам властиве регулярне протиставлення в мові та мовленні.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды. – 2-е изд. испр. и доп. – М.: Школа “Языки русской культуры”, Издательская фирма “Восточная литература” РАН, 1995. – Т. 1: Лексическая семантика: Синонимические средства языка. – 472 с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1959. – 351 с.
3. Балли Шарль. Французская стилистика. – М.: Изд-во иностранная литература, 1961. – 394 с.
4. Бенвенист Эмиль. Общая лингвистика. Пер. с фр. / Общ. ред., вступ. ст. и коммент. Ю.С. Степанова. – Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 448 с.
5. Булаховский Л.А. Введение в языкознание. – М.: Учпедгиз, 1953. – Ч. II. – 178 с.
6. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
7. Исаченко А.В. Бинарность, привативные оппозиции и грамматические значения // Вопросы языкознания. – 1963. – № 2. – С. 39 – 56.
8. Комиссаров В.Н. Аффиксальные слова-антонимы в современном английском языке // Филологические науки. – 1962. – № 2. – С. 168 – 174.
9. Комиссаров В.Н. Проблема определения антонима. О соотношении логического и языкового в семасиологии // Вопросы языкознания. – 1957. – № 2. – С. 49 – 58.
10. Комлев Н.Г. Слово в речи. Денотативные аспекты. – Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 216 с.
11. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. – Второе, исправленное и дополненное издание. – М.: Наука, 1975. – 720 с.
12. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Пер. с англ. под ред. и с предисл. В.А. Звегинцева. – М.: Прогресс, 1978. – 543 с.
13. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики: Учебное пособие для студентов, аспирантов и преподавателей лингвистических дисциплин в школах, лицеях, колледжах и вузах. – Санкт-Петербург: Научный центр проблем диалога, 1997. – 760 с.
14. Новиков Л.А. Антонимия в русском языке (Семантический анализ противоположности в лексике). – М.: Изд-во Московского ун-та, 1973. – 290 с.
15. Новиков Л.А. Семантика русского языка: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1982. – 272 с.
16. Полюга Л.М. Про антоніми та їх використання // Полюга Л.М. Словник антонімів української мови / За ред. Л.С. Паламарчука. – 2-е вид., доп. і випр. – К.: Довіра, 2001. – С. 5 – 22.
17. Поцелуевский Е.А. Нулевая степень качества и описание значения качественных прилагательных и некоторых сочетаний с ними // Проблемы семантики. – М.: Наука, 1974. – С. 229 – 247.
18. Реформатский А.А. Введение в языковедение / Под ред. В.А. Виноградова. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 536 с.
19. Русский язык: В 2 частях / Под ред. Л.Ю. Максимова. – М.: Просвещение, 1989. – Ч. 1: Введение в науку о языке. Русский язык. Общие сведения. Лексикология современного русского языка. Фонетика. Графика и орфография. – 287 с.
20. Соколовская Ж.П. “Картина мира” в значениях слов. “Семантические фантазии” или “катехизис семантики”?. – Симферополь: Таврия, 1993. – 233 с.
21. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. А.П. Грищенка. – 3-тє вид., допов. – К.: Вища школа, 2002. – 439 с.
22. Сырбу Р. Семный анализ антонимов (методический аспект) // Русский язык за рубежом. – 1975. – № 5. – С. 86 – 89.
23. Трубецкой Н.С. Основы фонологии / Пер. с нем. А.А. Холодовича; Под ред. С.Д. Кацнельсона. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 352 с. – (Серия “Классический учебник”).

24. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
25. Фомина М.И. Современный русский язык. Лексикология: Учеб. для филол. спец. вузов. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 1990. – 415 с.
26. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка. – М.: Просвещение, 1964. – 316 с.
27. Шерцль В. О словах с противоположными значениями (или о так называемой энантиосемии) // Филологические записки. – Воронеж, 1883. – Выпуск V–VI. – С. 1–39.
28. Шмелев Д.Н. Проблема семантического анализа лексики (На материале русского языка). – М.: Наука, 1973. – 280 с.
29. Шмелев Д.Н. Современный русский язык. Лексика. – М.: Просвещение, 1977. – 335 с.
30. Greimas A.J. Sémantique structurale: Recherche de méthode. – Paris: Librairie Larousse, 1966. – 262 p.
31. Leisi E. Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und Englischen. – Heidelberg: Quelle und Meyer, 1953. – 119 S.

Л.М. Голіченко

ТВОРЕННЯ НАЗВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОРНОГО ПОЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Лексика сільського господарства як з погляду семантики, так і з погляду словотворчої будови характеризується неоднорідністю. В. Дорошевський, характеризуючи значення студій зі словотвору, писав, що без упорядкованого словотвору немає упорядкованої семантики [2, с. 210].

Назви сільськогосподарських угідь, зокрема орного поля, в українській мові мають давню історію формування, саме тому її основу складають загальноживані мовні утворення. На сучасному етапі ця група лексики активно збагачується новими словами. Це пояснюється інтенсивним зростанням попиту на землю як природний ресурс, а також розвитком інноваційних технологій обробітку землі. Зазначені чинники вимагають вербалізації, що відбувається переважно за допомогою грецьких та латинських основ і формантів через посередництво німецької, англійської, французької та інших мов. Цим і зумовлена своєрідна формально-смилова строкатість назв орного поля в українській мові з погляду походження і відповідно творення.

Словотворча система назв орного поля у лінгвістичному аспекті не була об'єктом спеціального дослідження, що і зумовлює актуальність розвідки та становить певний науковий інтерес.

Основний принцип словотворчого аналізу, як зазначає І. Ковалик, полягає в тому, що при членуванні слова треба встановлювати сучасні живі словотворчі зв'язки між похідним і основним (початковим) словом з позиції сучасної сітки словотворчих асоціацій у синхронному плані [4, с.35].